

Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu 19 (2001), 364 str.

U izdanju Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu izašao je 19. svezak *Zbornika* koji već dugi niz godina donosi mnoge kvalitetne radove iz hrvatske povijesti.

Niz izvornih znanstvenih radova otvara Mladen Andreis analizom genealogije trogirskog roda Buffalis, koju je u 18. stoljeću sastavio trogirski bilježnik Jerolim Buffalis (*Analiza Buffalisove genealogije na temelju povijesnih izvora*, 1-22). Uspoređujući ovu genealogiju s drugim sačuvanim povijesnim izvorima, autor ukazuje na niz netočnih podataka, posebno za razdoblje srednjega vijeka, te daje ispravke i usporedni prikaz Buffalisove genealogije i genealogije ovog roda koju je autor izradio na temelju drugih sačuvanih vrela.

Prikazi koplja te luka i strijele na srednjovjekovnim nadgrobnim spomenicima iz Dalmatinske zagore tema je koju obrađuje Krešimir Kužić (23-34). Autor se posebno zadržava na reljefnim prikazima sa lokaliteta Bisko - Poljanice, Konjsko - Sv. Mihovil, Mitlo - Sv. Mihovil i Prgomet - Sv. Stipan.

Temu *Podrijetlo i uloga kmetâ u vinodolskom društvu XIII. stoljeća* obrađuje Maurizio Levak (35-81). Autor ovog priloga nudi tumačenje podrijetla i položaja vinodolskih kmetova temeljeno na usporedbi vinodolskog područja s drugim pograničnim područjima hrvatsko-ugarske države. Naglašava kako se radi o kmetovima koji žive u gradovima, u kojima su ustrojili svoje općine na čelu sa satnicima, što upućuje na vojno podrijetlo društvenog ustroja. Usporedbom s drugim općinama gradokmetskog tipa nalazi niz istovjetnih činilaca razvoja i društvenih odnosa.

Sabine Florence Fabijanec razmatra pojavu profesionalnih poslovnih ljudi objedinjenih latinskim nazivom *mercatores* u srednjovjekovnom Zadru, etničko podrijetlo pripadnika tog

sloja, te djelovanje stranih i domaćih poslovnih ljudi u Zadru, kao i zadarskih trgovaca u drugim dalmatinskim gradovima (*Pojava profesije "mercator" i podrijetlo trgovaca u Zadru u XIV. i početkom XV. stoljeća*, 83-125). Rad je popraćen tabelarnim prikazima i popisom 222 osobe titulirane kao *mercatores* ili *mercarii* uključene u analizu.

Analizom najstarije reambulacijske skice koja se čuva u Mađarskom državnom arhivu u Budimpešti svoj prilog istraživanju historijske geografije daje Andrea Kiss u radu pod naslovom *A Contribution to Research on the Historical Geography of the First Extant "Reambulation" Sketch from the Carpathian Basin* (127-141). U radu je izneseno mišljenje da se skica najvjerojatnije odnosi na područje jugoistočnog dijela kasnosrednjovjekovne Križevačke županije, gdje su krajem 15. stoljeća doista postojala tri posjeda s imenima koja se nalaze na skici - *Kutina*, *Lathkovina* ili *Sobochina*, te *Mihalowcz*.

Rad Lovorke Čoralić posvećen je prisutnosti i djelovanju hrvatskih kapetana i paruna brodova u Veneciji (*Iz pomorske prošlosti istočnoga Jadrana: tragovima hrvatskih kapetana i paruna brodova u Mlecima*, 143-182). Autorica analizira njihovu nazočnost u vrelima, podrijetlo, obiteljski život i svakodnevlje, te odnos s ostalim pripadnicima hrvatske zajednice u Mlecima. Predstavljani su i oblici njihove povezanosti s rodnim krajem, kao i uključenost u hrvatsku nacionalnu bratovštinu Sv. Jurja i Tripuna. Rad je praćen grafičkim prikazima i transkriptima nekih značajnijih dokumenata, koji na slikovit način predstavljaju život hrvatskih kapetana i paruna u Mlecima.

O gradskoj kulturi Habelićevog vremena, na temelju podataka o odijevanju, stanovanju, prehrani, načinima zabave i pučkim vjerovanjima, u djelu *Prvi otca našega Adama greh* piše Zrinka Nikolić (*Gradska kultura u djelima Jurja Habelića*, 183-213). Autorica upozorava na interaktivnost kulture življenja tadašnjih viših i nižih društvenih slojeva.

Djelovanje Šime Ljubića kao upravitelja u

Zemaljskom narodnom muzeju u Zagrebu, u vrijeme dok je tim muzejem upravljala Jugoslavenska akademija, obrađuje Tihana Luetić u opsežnom radu pod naslovom *Šime Ljubić kao upravitelj Zemaljskoga narodnog muzeja od 1867. do 1878. godine* (215-261). Autorica rekonstruira izbor Ljubića na određene muzejske funkcije, njegov znanstveni i administrativni rad u arheološkom odjelu muzeja, odnose Ljubića s muzejskim osobljem, te svakodnevni život u muzeju. Rad je temeljen na službenoj korespondenciji vezanoj uz poslove muzeja.

Devet dokumenata o političkim i državno-pravnim zahtjevima hrvatsko-slavonskih županija početkom 1861. godine predstavlja i obrađuje Tomislav Markus (263-289). Radi se o predstavkama Varaždinske, Križevačke, Virovitičke i Riječke županije upućenima kralju, banu Šokčeviću, predsjedniku Dvorskog dikasterija Ivanu Mažuraniću, drugim hrvatskim i mađarskim županijama, te stanovništvu u Dalmaciji. U predstavkama su izraženi bitni zahtjevi hrvatske političke javnosti u vrijeme ublažavanja političkog pritiska bečkog središta (263-289).

Svi su radovi kategorizirani i sadrže sažetke hrvatskom, engleskom ili francuskom jeziku. Nakon devet zanimljivih izvornih znanstvenih radova slijedi blok prikaza i osvrta na novija historiografska izdanja knjiga i časopisa. Broj je zaključen odavanjem počasti pravnom povjesničaru, književniku i publicistu Vladimiru Koščaku (Ante Gulin), te jednom od najboljih mađarskih medievalista Pálu Engelu (Damir Karbić).

Zdravka Jelaska Marijan

Bazilije S. Pandžić, *Hercegovački franjevci. Sedam stoljeća s narodom*. Ziral: Mostar - Zagreb, 2001., 304 str.

U izdanju franjevačke izdavačke kuće "Ziral" iz Mostara objavljena je knjiga poznatog franjevačkog povjesničara i pisca, dugogodišnjeg službenog arhivista u središtu Franjevačkog reda u Rimu, fra Bazilija Pandžića. Riječ je o monografiji *Hercegovački franjevci s podnaslovom Sedam stoljeća s narodom*. Djelo je dočekano s velikim interesom i iščekivanjem novih dokumenata, jer je poznato da je autor doslovce sav svoj svećenički vijek posvetio proučavanju izvora vezanih za opću povijest Reda, za povijest Hercegovačke franjevačke provincije, a napose za povijest tisućugodišnje Trebinjsko-mrkanske biskupije, jedne od najstarijih dijeceza na našem tlu.

Okosnicu Pandžićeve knjige čini kronološki pregled u kojemu se osvjetljavaju temeljne činjenice iz povijesti Provincije, koja je do 1892. imala status Kustodije. Složena crkvenopovijesna materija iznesena je jasnim i pristupačnim stilom, tako da se lagano slijedi, a autor ju je povezao s neophodnim kontekstom svjetovne povijesti. Naime, u hercegovačkom slučaju gotovo je nemoguće razlučiti povijest kršćanskog puka od povijesti franjevačkog reda, napose od vremena osmanskog osvajanja. Donekle se ipak autoru može prigovoriti nejednaki tretman i interes za pojedina razdoblja franjevačke povijesti. Knjiga je podijeljena u osam poglavlja, a najmanje prostora Pandžić je poklonio upravo najranijim razdobljima franjevačke nazočnosti u Hercegovini. Prvim desetljećima hercegovačke vikarije i franjevcima pod turskom vlašću posvetio je samo prvih trideset stranica. Vjerojatno je autor imao u vidu činjenicu da je u tom razdoblju područje buduće Hercegovačke provincije bilo dijelom velike i slavne provincije Bosne srebrenе, o kojoj je u više navrata iscrpno pisano. I sam se Pandžić u svojim ranijim radovima ponajviše bavio tom petstogodišnjom epohom. U tom je smislu razumljiva njegova nakana da se u ovoj knjizi posebno posveti suvremenijem razdoblju samostalnosti